

dr. Szentpétery Lászlóné

Jane Goodall hatása egy általános iskolára

Bevezetés

Témaválasztásom ihletője Jane Goodall. Úgy érzem életének, hitvallásának, munkájának, bemutatása több szempontból is izgalmas téma.

Fiatalon, 26 évesen elutazhatott az afrikai Gombé Nemzeti Parkba, ahol évekig tanulmányozta a csimpánzok életét, majd az afrikai őslakossággal jó kapcsolatot kialakítva a mai napig is segíti életüket. Nemzetközi környezetvédelmi civil szervezetet hozott létre, amely ma már behálózza az egész világot. Folyamatos utazásaival neveli a fiatalokat, felkészíti a következő generációt a természetvédelemre, a felelős gondolkodásra, és a különböző humanitárius cselekedetekre. Öt évtizede végzi elkötelezett munkáját, újabb és újabb területeket, más és más embereket, különböző kultúrákat és országokat von be munkájába szó szerint és átvitt értelemben egyaránt.

Némi irigységgel azt is mondhatnánk, hogy jókor volt jó helyen és emellett még mérhetetlen szerencséje is volt. Ám ez nem felel meg a valóságnak. Óriási bátorság kellett ahhoz, hogy speciális szakmai végzettség nélkül felkeresse a már akkor is világhírű Luis Leakey professzort, megszerezze a támogatását és fiatal nőként nekivágjon, hogy meghódítsa Afrika félelmetesen idegen világát, felkeresse és tanulmányozza a csimpánzok élőhelyét.

Tanulmányomban bemutatom az általa létrehozott nemzetközi szervezetet, a **Jane Goodall Intézetet** és annak **Roots & Shoots (R&S)** elnevezésű természet- és környezetvédelmi nevelési programját. Ezt a témakört iskolám környezeti nevelési munkatervébe is beépítettem, mely az elmúlt években számos rendezvényt, programot, előadást, akciót inspirált.

Mivel iskolám ökoiskola címmel rendelkezett, így azt gondoltam, hogy ezek a törekvések összhangban állnak az ökoiskolai programmal, melynek legnagyobb erőssége a környezetvédelmi tevékenységekben való részvétel. Ökoiskolánk szakmai munkáját fellendítette az egyesülethez való csatlakozásunk. A világon jelenleg száznál is több országában több mint 8000 R&S csoport dolgozik aktívan. Ebből csak Kínában több mint 600 csoport működik! Magyarországon a mi iskolánk az elsők között csatlakozott ehhez a projekthez.

A program továbbfejlesztésére **kérdőívet készítettem**, mellyel megkerestem több ország Jane Goodall Intézetét és Roots & Shoots csoportját, hogy összehasonlítsam szakmai programjainkat, megismerkedjünk egymás tevékenységeivel, speciális projektjeivel, további ötleteket adva ezzel egymásnak. Megtudtam, hogy melyik országban milyen életkorú gyerekekkel, fiatalokkal és felnőttekkel dolgoznak együtt. Igyekeztem megtudni, hogy az adott országban a fenntartható fejlődésre nevelés része-e a hivatalos tananyagnak. Ezekon kívül a következő kérdésekre kerestem a választ:

1. Van-e együttműködés az országok helyi csoportjai és az egyes országok csoportjai között?
2. Hogyan és kikkel látják el az irányítói és projektszervezői feladatokat?
3. Mennyire és hogyan foglalkoznak a hátrányos helyzetű vagy fogyatékkal élő emberekkel?
4. Segítenek-e a R&S projektek a különböző etnikai és kulturális háttérű gyerekek inklúziójában?

Kérdéseimre nem mindenki válaszolt, de a beérkezett kérdőívekből sok hasznos információt tudtam meg, melyek előremutatók a jövőre nézve.

Jane Goodall élete, munkássága

Jane Goodall hitvallása, mely a Roots & Shoots név (magyarul „Rügyek és Gyökerek”) szimbolikus jelentéséhez kapcsolódik a következő:

*„A mélyben kúszó gyökerek átszakíthatatlan hálója szilárd alapot alkot. A friss rügyek kicsinynek tűnnek, de hogy elérjék a fényt, akár még a falat is áttörik. Képzeld csak el, hogy e falak azok a gondok, melyekkel mi magunk terheljük meg a bolygónkat. Száz-és százezer gyökér és rügy, száz- és százezer ember szerte a világon áttörheti ezeket a falakat. Meg tudod változtatni a világot. **Minden egyes cselekedet számít!**”*

Jane Goodall életútja, könyvei, írásai, hitvallása, üzenete minden gyermeket és felnőttet megérint, aki csak kicsit is felelősséggel gondolkozik a természet és a környezet iránt. **Személyes példájával** hihetetlen motiváló erő diákoknak, fiataloknak, pedagógusoknak, ismert közéleti és híres embereknek egyaránt. Pl. Angelina Jolie színésznő is példaképének tartja Jane-t, akivel egy menekültügyi programban együtt is dolgozik.

Könyvei élvezhetőek, tanulságosak, izgalmasak szakembereknek és kevésbé elmélyült érdeklődők számára is. Nekem egyik meghatározó gyermekkori olvasmányom volt **Az ember árnyékában** című könyve (1975). Érdekes élményt jelentett számomra ezt a kedvenc gyermekkori könyvemet dedikáltatnom a szerzővel, ennyi év eltelte után. Ez a könyv a tanzániai Gombé Nemzeti Parkban élő csimpánzcsaládok életútját, szokásait, mindennapjait mutatja be. Jane kutatómunkájának különlegességei közé tartozott, hogy a csimpánzokat nem számokkal, hanem nevekkkel jelölte. Ez forradalmi újítás volt akkoriban.

Jane felfedezése, ami az akkori tudományos világot megrengette, a csimpánzok eszközhasználatának megfigyelése és leírása volt. Megfigyelte, hogy a csimpánzok a természeteshez jutás érdekében fűszálakat, vagy vékonyabb faágakat dugnak a nyílásokba, és az arra rámászó természeteseket azután jóízűen elfogyasztják.

Mi ez, ha nem tudatos eszközhasználat?! Ennek alapján – a Jane kutatásait támogató Louis Leakey antropológus professzor szerint – újra kellett definiálni az Ember fogalmát. Hiszen Jane felfedezése előtt kizárólag az embernek tulajdonították az eszközkészítést, az eszközhasználatot.

Jane életét, hitvallását, üzenetét számos **interjúból**, filmből és előadásából megismerhetjük vagy akár személyesen is, mivel életének nagy részét utazással és előadások tartásával tölti. Az év 365 napjából kb. 300 napot utazik, csak a maradék időben találkozik családjával, fiával, unokáival, barátaival és akkor ír. Utazásairól filmet is készítettek a **Jane's journey** (Jane útja) címmel. Ezzel a mozifilmmel Jane Goodall elnyerte az ún. „zöld” **Oscar díjat 2011**-ben, a „The International Green Film Award”-ot, amelyet a Cinema for Peace Foundation ad át minden évben a legkiemelkedőbb alkotásokért.

Könyveiben csakúgy, mint előadásaiban a nyíltság, az őszinteség, a teljesen személyes hangvétel az uralkodó. Ezeket keresztül az ember úgy néz rá, mintha igazi, közvetlen jó barátja lenne az író. Elképesztő az az energia és hit, amit az előadásain képvisel és sugároz. Még arra is marad ideje, hogy az előadások után akár órákig dedikálja könyveit, néha még közös fényképezkedésre is rá lehet venni. Tanítványaimnak a pécsi találkozón ez óriási élményt jelentett!

Jane Goodall már több alkalommal is járt Magyarországon. Két ilyen rendezvényen részt vettem a tanítványaimmal együtt. Véleményem szerint e találkozások markánsan formálták diákjaim világról alkotott képét, így remélem, egész életükben továbbkísérik őket Jane gondolatai.

A Jane Goodall Intézet és a Rügyek és Gyökerek projekt

- részletek a szervezet honlapjáról

„Dr. Jane Goodall 1977-ben hozta létre a **Jane Goodall Intézetet** a csimpánzok és élőhelyük védelmének érdekében. Az azóta eltelt idő alatt pedig már a világ 24 országában alakult Jane Goodall Intézet, s a globális hálózat összesen több mint 110 országot foglal magában. 1991-ben Dr. Goodall, a fiatalságba vetett hite és reménye jeleként, útjára indította a **Roots & Shoots környezeti nevelési programot**, aminek tagjai aktív környezetvédelmi programok által azóta is, nap mint nap enyhítik a bolygónkra nehezedő terheket.

A **globális hálózat** szervezetei az állatok, a környezet és az embertársak védelmét tűzték ki célul Afrikában és a világ számos egyéb területén. A szervezetekben dolgozó fiatalok és idősek mind egy közös cél, a szebb és élhetőbb jövő érdekében munkálkodnak, hatalmas erőfeszítéssel és lelkesedéssel.

Magyarországon 2006-ban, Jane Goodall részvételével jött létre a Rügyek és Gyökerek Egyesület, mely akkor **elsődleges céljaként a hazai környezeti nevelés megerősítését tűzte ki**. Számos, gyerekeknek és fiataloknak szóló fesztivál és rendezvény programját gazdagították és gazdagítják a Rügyek és Gyökerek Egyesület projektjei, segítik aktívan az iskolai és iskolán kívüli környezeti oktatást (Újratáska Program, Békamentés) és minden évben az Egyesület szervezi Jane Goodall színes programokkal teli magyarországi látogatását.

Az évek során a szervezet túlnőtte kezdeti célkitűzéseit, és az eddigi munkássága kiegészült afrikai és hazai állatvédelmi, természetvédelmi és humanitárius projektekkel. Többek között útjára indítottuk a Névleges Csimpánz Örökbefogadást, és a Gyöngyökkel az Életért projektet, de az országos méretű Gorilla Éve 2009 kampányunk és a hazai állatmenhelyek támogatására irányuló aktív programunk is széles körben ismertté váltak.

Az Egyesület életében a 2010-es év fontos mérföldkőként fog szerepelni, ugyanis a Rügyek és Gyökerek Egyesület immár Jane Goodall Intézet néven folytatja tevékenységét. A magyarországi intézet három fő irányvonalat tűzött ki maga elé:

1. Csimpánzok, csimpánzmenhelyek és hazai állatmenhelyek támogatása.
2. Afrika programok támogatása, kisebb afrikai projektek koordinálása.
3. Környezeti nevelés, ezen belül is a magyarországi Roots & Shoots (Rügyek és Gyökerek) hálózat kialakítása.

A Rügyek és Gyökerek névnek szimbolikus jelentése van. Jane Goodall szavai lefordítva magyarul valahogy így hangzanak:

„S ha száz és száz és száz ilyen fiatal, mint ti is, a világ mindazon 126 országában, ahol a Rügyek és Gyökerek csoportok léteznek, mindenféle korosztályban (köztük sokan veletek egyidősek), ha mindezek minden nap tesznek valamit, akkor együttesen óriási változást tudtok elérni. És tényleg segíteni tudtok a világon azzal, amit nap, mint nap tesztek!”

A program célja, hogy a fiatalokat cselekvésre ösztönözze, és így lehetőséget adjon számukra, hogy a környezettudatos életmód alapjait tapasztalati úton sajátítsák el.

A Roots & Shoots hálózat működése Dr. Jane Goodall **elvein és rendkívüli jövőképén** alapul. Jane Goodall szilárd meggyőződése, hogy a gyerekek és fiatalok valóban képesek arra, hogy megváltoztassák a világot – ez a R&S program legfontosabb része. Csak az kell, hogy a fiatalok rendelkezzenek a megfelelő információval a környezetünkről, hogy bátorítsuk őket, eszközt adjunk a kezükbe, és hogy belássák, amit tesznek, azzal valóban egy lépést tesznek egy jobb jövő felé. Ez az üzenet az, ami valamennyiünket inspirál.

A Roots & Shoots program – melynek feladata részben az is, hogy a jövő vezetőit képezze –, nemcsak arra ösztönzi a fiatalokat, hogy megismerjék a Földünket fenyegető világméretű és helyi (vagyis globális és lokális) veszélyeket, hanem segíti őket, hogy felépítsék, megszervezzék és véghezvigyék a saját projektjüket, amely ezeknek a problémáknak a megoldására irányul.

A R&S hálózatban a gyerekek csoportokban tevékenykednek. Minden egyes R&S csoport, legyenek tagjai akár óvodások, akár egyetemisták, saját maguk által tervezett és véghezvitt kisebb-nagyobb szabású programokkal nyújt segítséget a körülöttük lévő élőlényeknek., beleértve az embert is.

A hálózatnak három fő tevékenységi köre létezik:

- Állatvédelem
- Környezetvédelem
- Humanitárius programok”

A Rügyek és Gyökerek projekt és hatásai a kispesti iskolában

2009-től a Jane Goodall Intézettel való kapcsolatfelvétel után kezdtem el ezt az együttműködést is rendszerszemlélettel kezelni, hosszabb távú projektben gondolkozni. Ezzel szerettem volna iskolám környezetvédelmi programját egy újabb lehetőséggel kibővíteni, mely gazdagabbá, érdekesebbé teszi hétköznapijainkat. A kapcsolatfelvételt egy **volt tanítványom** kezdeményezte, aki önkéntesként az intézet társelnöke volt hosszú ideig, ma pedig elnöke. Egy Föld napi faültetéssel kezdődött, majd ebből fejlődött ki egy olyan közös munka, aminek számos állomása volt eddig is és remélem, ez még hosszabb távon is folytatódik majd!

A három éve tartó együttműködés egyik sikerének titka a rendkívül változatos lehetőségek tárháza, a szervezett, de mégis rengeteg önállóságot biztosító választék, amit az intézet, illetve a nemzetközi szervezet nyújt. Mindenki megtalálja benne az érdeklődési köréhez illő tevékenységeket, feladatokat.

Jane Goodall megkapó egyénisége, szerénysége, közvetlensége olyan motiváló erővel bír, ami miatt sok gyermek érdeklődése a tudatos természet- és környezetvédelem felé fordult. A pécsi személyes találkozó rendkívül erős hatással volt valamennyiünkre. Az ottani programon résztvevő gyermekekkel alapítottam meg az ország **második** Roots & Soots csoportját **Kispesti Csimpánzok** néven.

Mindennapi általános iskolai **tanári tapasztalatom**, hogy a rossz anyagi körülmények között élő, nemzeti, etnikai kisebbségekhez tartozó gyerekek sok esetben elmaradnak tanulmányi előmenetelükben a többiek mögött. És pont ez a gyönyörű lehetőség a természet szeretetében: nem kell kiemelkedő iskolai teljesítmény ahhoz, hogy valaki szerethesse, szeresse az állatokat és a növényeket! Tehát sok szempontból az ember és természet kölcsönhatása **segíthet eltüntetni a gyerekek között meglévő és a legkülönbélebb okokra visszavezethető különbségeket**.

Szegénysorban élő és rosszul teljesítő gyerek is válhat egy pillanat alatt vezető egyéniséggé csoportjában, osztályában, ha kiderül, hogy jobban ért pl. a békák mentéséhez, a lovak etetéséhez, a kankalin ültetéséhez. A meglévő szociológiai különbségek a természetközeli helyzetekben és programokban láthatatlanokká válnak, vagy legalábbis válhatnak. Talán éppen ezért annyira lelkesek az egyébként a szokásos tanulmányi munkába nehezen bevonható diákok is, amikor „kitörhetnek” az iskola falai közül és lehetőségük van erdőn–mezőn nyargalni vagy éppen állatot simogatni, növényt gondozni.

„Van, amikor megmentünk egy állatot és nem is sejtjük, hogy ezzel önmagunkat mentettük meg.”

Carol Bigley

Aki tisztelettel viszonyul a növényekhez és az állatokhoz; aki becsüli a természetet, nagy valószínűséggel megértőbben viszonyul társai másságához is. Amúgy is az ilyen csoportos „állatos” vagy „növényes” programok kulcseleme az **együttműködés és a közösségfejlesztés**.

A gyerekek saját tapasztalatukból is megtanulják, hogy bizonyos projekteket **egyedül képtelenek lennének megoldani** – ehhez olyanokra is szükségük van, akiket (sajnos) a mindennapi életben időnként háttérbe szorítanak, vagy esetleg kicsúfolnak.

Kérdőív a nemzetközi R&S mozgalomról

Számos jól sikerült iskolai program szervezése mellett a továbblépés lehetőségeit is folyamatosan kutattam. Hihetetlenül fontosnak tartom a magyarországi ökoiskolákkal folytatott kapcsolattartáson túlmenően a nemzetközi kitekintést, a széleskörű információ- és tapasztalatszerét.

Mivel jelenleg az iskolám környezeti nevelése legmagasabb szinten és a legnagyobb hatékonysággal a Jane Goodall Intézettel, azon belül is a Roots & Shoots projektjével áll szoros kapcsolatban, ezért úgy gondoltam célszerű felvennem a kapcsolatot több olyan országgal, ahol hozzánk hasonlóan R&S csoport működik. Elkészítettem egy **bemutakozó levelet és egy kérdőívet**, amit több országba is eljuttattam nagyrészt a **Magyarországi Jane Goodall Intézet** jóváhagyásával és segítségével, de barátaim is sokat segítettek a kapcsolatok felvételében. A kérdőívben röviden bemutattam az iskolai, illetve a hazai gyakorlatot, helyzetet, így is segítve számukra a válaszadást.

„Egy nemzet nagysága és erkölcsi fejlettsége híven tükröződik abban, ahogyan az állatokkal bánik.”

Mahatma Gandhi

	KÉRDÉS	A MI VÁLASZUNK	AZ ÖNÖK VÁLASZA
1.	Az Önöknél működő Jane Goodall Intézet (JGI) és/vagy Rügyek és Gyökerek (Roots & Shoots, azaz R&S) csoportok létrejöttében volt-e szerepe Jane Goodall személyes látogatásának az országban? Mikor jöttek létre Önöknél R&S csoportok?	Magyarországon a második, diákokból álló Roots & Shoots csoportját, neve: „Kispesti Csimpánzok”, 2010 októberében alapítottam, és az ötletet Jane Goodall magyarországi látogatása, a diákjaimmal való lenyűgöző személyes találkozása ihlette.	
2.	Az Önök R&S csoportjai milyen tevékenységeket végeznek?	Néhány jelentősebb programunk: fát ültettünk a Föld Napján; részt vettünk a magyar JGI rajzpályázatán; lenvászon tarisznyákat festettünk meg, hogy tudatosítsuk a sokszor használható táskák előnyét az eldobható nejlonszatyrokkal szemben; használt mobiltelefonokat gyűjtöttünk be, hogy tudatosítsuk a szelektív hulladékgyűjtés fontosságát, és támogassuk a Kongói DK Jane Goodall Intézetét, békamentő akciókban vettünk részt; ló- és kutyaemenhelyek munkáját segítettük munkával és adománygyűjtéssel; iskolai kiállításon népszerűsítettük Jane Goodall eszméit.	
3.	Az Önök R&S csoportjai milyen életkorú fiatalokat mozgatnak meg?	A mi iskolánkban 10–13 évesek az aktívak, a lelkes csoporttagok.	
4.	Az Önök országában a fenntartható fejlődésre való nevelés része-e a hivatalos tananyagnak?	Magyarországon e témák már a biológia és a földrajz tantárgyakban megjelentek, de még messze nem kapták meg az őket megillető figyelmet.	
5.	Önöknél a Rügyek és Gyökerek mozgalom főbb területei közül (az állatok védelme, a természet védelme, gondoskodás a rászoruló emberekről) melyek a meghatározók?	Magyarországon az állatok védelme áll a legközelebb a tanulókhöz, pl. a veszélyeztetett és védett fajok megismerése. Második helyen általában a természetvédelem áll, pl. ismerkedés a magyarországi nemzeti parkokkal.	
6.	Önöknél van-e együttműködés az egyes R&S csoportok között?	A magyarországi, 11 R&S csoport között még nincsenek kapcsolatok.	
7.	Az Önök hazájában a JGI és az R&S csoportok mennyire élnek az internet kínálta lehetőségekkel ahhoz, hogy a nagyközönséget megismertessék tevékenységükkel?	Magyarországon elsősorban a nemzeti JGI honlapját és Facebook oldalát használjuk www.janegoodall.hu . A helyi R&S csoportok oda is és a www.rootsandshoots.hu honlapra is feltölthetik szöveges és fényképes anyagaikat.	
8.	Van fizetett alkalmazottja az intézetnek? Van-e ezek között olyan alkalmazott, aki kifejezetten a R&S programmal foglalkozik? A projektvezetők között mennyi az önkéntes és mennyi a fizetett alkalmazott? A kiadásait milyen forrásokból fedezik?	Magyarországon 2010 óta egy főállású szervező dolgozik a JGI-nél. A magyar JGI (mint a többi NGO is) minimális állami támogatást kap. A programok (és szolgáltatások) alacsony költségvetésűek. és részben az állampolgárok adójának 1%-ából kapják forrásaikat. A R&S projekteknek nincs főállású alkalmazottja és önkéntesek működtetik azokat.	

9.	Önök szerint a környezeti tudatosság fokozása segíti-e a jobb megértést a különböző etnikai háttérű fiatalok között? Önök szerint a környezeti nevelés elősegíti-e az állampolgári nevelés céljait?	2006-tól az európai uniós pályázatok keretében vezettük be Magyarországon a kompetenciaalapú oktatást, amely a kooperatív technikák alkalmazásával lehetőséget biztosít a gyengébb képességű gyerekek felzárkóztatására. Számos példát említhetnénk arra, miként fejlesztjük a fiatalok társadalmi érzékenységét, környezettudatosságát. A „zöld” programokba sikeresen vonjuk be a bevándorolt ázsiai családokból származó tanulókat és a jelentős számú roma fiatalokat.	
10.	Tudják-e hasznosítani más országok R&S csoportjainak tapasztalatait, terveznek-e nemzetközi együttműködést, és ha igen, mely területeken?	A magyar JGI vezetői folytatnak nemzetközi tapasztalatcserét, de a R&S csoportok még nem rendelkeznek nemzetközi kapcsolatokkal.	

2012. április 7-ig a kérdőívekre tizennégy használható válasz érkezett. Ezek közül a kérdőívekre adott pontos válaszokat az Amerikai Egyesült Államok, Ausztrália, Belgium, Dél-Afrika, Egyesült Királyság, Latin-Amerika és Karib térség, Németország, Olaszország és Spanyolország adott. Katarból, Kínából, Nigériából, Ugandából és Zanzibárból olyan levelek érkeztek, amelyek nem követték pontosan a kérdőívet. Alaszkából elutasító válasz jött és számos helyről egyáltalán nem válaszoltak.

A leglényegesebb és egyedi válaszok országonként

Amerikai Egyesült Államok

„Egymillió óra” elnevezésű akcióban arra kéri a R&S aktivistákat, hogy vezessék az önkéntes munkával töltött szabadidejüket, hogy célkitűzésük szerint 2012 végére elérjék a kívánt időtartamot. Különböző R&S tanterveket készítettek általános- és középiskoláknak, valamint segédanyagokat a tanárok számára is. A fiataloknak csúcstalálkozót szerveztek Kaliforniában, továbbképzést is tartottak számukra, ahol közösségi vezetőket képeztek.

Helyi programjaik közül néhány: újratáska projekt kezdeményezése, állatmenhelyek (főként kutyamenhelyek) támogatása, városi parkok és patakok örökbefogadása, Tchimpounga Csimpánz Rehabilitációs Központ területének megnövelését célzó program aktív támogatása, mellyel az a csimpánzok legnagyobb

menhelye lett Afrikában. (A kongói kormány nemrégiben ratifikálta azt a határozatot, miszerint a Tchimpounga Természetvédelmi Terület méretét 750%-kal megnövelte 2011-ben!)

Ausztrália

Számos szövetségi államban működik R&S csoport. 2006-ban járt ott Jane Goodall, az R&S csoportok ez után alakultak. Tevékenységeik: kis könyvtárat hoztak létre egy távoli, bennszülöttek által lakott településen; részt vettek olyan kampányban, amely az illegális vadhús-kereskedelem ellen lépett fel; kapcsolatot építettek ki a helyi öregek otthonával; faültetéssel, közösségi kertészkedéssel ünnepelték meg az ENSZ békenapját.

A fenntartható fejlődés nem része a hivatalos, országos kötelező tananyagoknak. A helyi R&S csoportok a tevékenységükről készült jelentéseiket az országos JGI honlapra töltik fel. A JGI önkéntesekkel működik, csak egy főállású igazgatója van a szervezetnek, amit adományokból, saját programokból származó bevételekből és az ajándéktárgy-bolt bevételeiből tartanak fenn. Az egyik iskola együttműködik egy ugandai általános iskolával.

Belgium

Jane Goodall Intézet 2005-ben jött létre, 2010-ben alakult az első R&S csoport. Jane Goodall az Európai Parlamentben beszédet tartott, amely az ott jelenlévő 300 gyermekre igen nagy hatást gyakorolt. Ezután röviddel alakult meg a ma is működő 12 csoport. Tevékenységeik: cserepes karácsonyfa-akciókat szerveznek, pénzt gyűjtenek hajléktalanok és fogyatékkal élő emberek részére, idős otthonokat látogatnak, valamint veteményeskertet gondoznak az egyik egyetem területén. 6-21 éves kor között a legaktívabbak a diákok, az R&S csoportok még nem működnek együtt.

Gyakran használják az internetes lehetőségeket, pl. a Facebookot. Csak önkéntesekkel működnek, adományokból és szponzorációból tartják fenn az intézetet. Fő témájuk a környezeti nevelés és klímaváltozás. Rendezvényeikre más országok jelen lévő, ott tartózkodó embereit is meghívják. Terveik szerint

kifejezetten hátrányos helyzetű fiatalok számára is fognak külön programokat szervezni.

Belgiumban igen sok országból jött emberek élnek együtt. Nagyon sok második generációs bevándorló gyermek vesz részt az R&S programokban, pl. törökök és marokkóiak. Megalakulásukon 37 különféle állampolgárságú és nemzetiségű diák vett részt!

Dél-Afrika

Jane Goodall látogatása után egy héttel már megalakult az első szervezetük. Legsikeresebb projektjeik: veteményeskert gondozása, sportprogramok szervezése, háziállatok és emberszabású majmok tanulmányozása, összességében az állatokkal és az emberi közösségekkel foglalkozó témák. Iskola előkészítő kortól az egyetemig mindenki szívesen kapcsolódik a programokhoz. Nem része a hivatalos tantervnek a fenntarthatóság pedagógiája, de ők igyekeznek becsempészni ezt a projektekbe. Nincs együttműködés még a helyi csoportok között.

Egy fizetett országos, és egy fizetett közösségi koordinátoruk van. Nemigen használják az internetet, csak az országos projektkoordinátor, aki más országok honlapjait tanulmányozza, és abból merít új ötleteket. Kb. 10 önkéntes dolgozik aktívan. Rendszeresen gyűjtenek adományokat és keresik az anyagi forrásokat, és igyekeznek a költségeket a legalacsonyabb szinten tartani.

A projektek kiválóan segítik az integrációt, a legtöbb csoportban vannak kisebbségi és hátrányos helyzetű tagjai is. A külföldi tapasztalatokat hasznosítják, de az országos koordinátor azt tapasztalta, hogy rengeteg országból nem is kap választ a leveleire, vagy a beérkezett válaszok nincsenek olyan szakmai szinten, hogy érdemben válaszolni tudjanak a kérdésekre.

Egyesült Királyság

1991 óta vannak R&S csoportok, 1500 R&S csoport működik az országban! A projektekben 3–21 éves korig összesen kb. 500 ezer gyermek vesz részt. A fenntartható fejlődésre nevelés része a hivatalos országos tananyagnak. Az R&S csoportok együttműködnek, főleg a tanárok kapcsolatrendszerén keresztül. A Facebookot gyakran használják.

Két főállású alkalmazottja van a R&S mozgalomnak. Legújabb tevékenységük a bekamerázott madáretetőök figyelése. Mivel a R&S filozófia holisztikus, ebbe szerintük az is beletartozik, hogy nincs jelentősége, hogy a másik résztvevő milyen etnikai hátterű. Az elmúlt három évben jelentősen megnőtt a részvétel, az aktivitás.

A kooperatív munkaformák személyiségfejlesztők a fiatalok számára. A fiatalok jól tudnak azonosulni a feladatokkal, a projektek során vezetői képességeik is fejlődnek. A helyi közösségekben segítik a hátrányos helyzetű embereket is. Nemzetközi kapcsolataik: Máltával szorosán együttműködnek és az egyes csoportok külön-külön is kialakítanak nemzetközi kapcsolatokat.

Katar

Mivel erősen szennyezett az ország természeti környezete (főként az olajipartól), a helyi R&S csoport részt vesz a környezetvédelmet tudatosító kampányban. Dohában, egy oktatóközpontban működik az egyik legaktívabb csoport, amely elsősorban a tengerpart tisztításával foglalkozik. E tevékenység pl. azért fontos, mert a szemét veszélyezteti a tengeri teheneket (dugong). Ezen kívül a kórházban ápoló beteg gyermeket is rendszeresen meglátogatnak. Ez a csoport országosan is elismert.

Kína

A R&S program Pekingben kezdődött 1994-ben, az iroda aktívan 2000-től működik. Jelenleg 600 aktív Roots & Shoots csoportot tartanak nyilván, amelyek egyetemeken, középiskolákban és az alapfokú intézményekben alakultak meg. A támogatott központi irodák Peking, Sanghaj és Chengdu városában működnek. A R&S szervezete több mint 60 000 fiatalra volt hatással valamilyen formában és kb. 10 000 képzett tanár van az iskolákban.

Latin-Amerika és Karib térség

A Roots & Shoots csoport tagjai segítenek a tengeri természetvédelmi területeken védeni a tengeri teheneket, cápákat, hogy ne vadásszanak rájuk; továbbá az esőerdőket és a bennszülöttek hagyományos életmódját. Haitin pl. az az egyik fő feladat, hogy újjáépítsék az országot a pusztító földrengést követően.

Csak önkéntesekkel dolgoznak. Kézpénzmentes cserével működnek együtt egyetemekkel: az egyetemek biztosítják az infrastruktúrát az R&S csoportok tevékenységéhez, cserébe az R&S csoportok részt vesznek a környezetbarát egyetemi építészeti megoldások tervezésében és környezeti nevelési órákat tartanak.

Nemcsak a többféle etnika hátterű embereket, hanem a különböző vallású embereket és fogyatékkal élőket is bevonnak a csoport tevékenységeibe. (A vezető is mozgásában korlátozott férfi.) Az állampolgári nevelés kiemelt terület. Igyekeznek politikamentes „övezetet” létrehozni. Több ország is ebbe a régióba tartozik, ahol eddig legalább 1-1 R&S csoport alakult meg (Ecuador, Uruguay, Argentína, Brazília, Kolumbia, Panama, Jamaica, Mexikó).

Németország

Németországban többször is járt Jane Goodall. Személyes látogatása és a Jane's Journey c. film levetítése adott ihletet több R&S csoport megalakulásának. Egyedi tevékenységeik: „vándorlás az Alpokban a klímavédelem érdekében”, „kísérleti kert” működtetése Münchenben, melynek fő célja a béke, és a békesség megőrzése.

Egyre több egyetemista kapcsolódik be a R&S projektbe. Kiterjedt nemzetközi kapcsolatokkal rendelkeznek (pl. Európában több országgal is, valamint Tanzániával és Indiával). Három iskola külön is együttműködik más országokkal (Kínával, Ausztráliával és Afrikával). Céljuk még a honlapjuk fejlesztése és interaktívvá tétele, mivel tudják, hogy a fiatalok úgy szívesebben használják (Landing page, Facebook, Weblog).

Nigéria

Az R&S csoport első lépése az volt, hogy felismertesse az egyének saját felelősségét a környezetért. Tevékenységeik: a környezet tisztítása, faültetés, kertek létrehozása, önkéntes tevékenység idők otthonában. A projekt kiváló lehetőséget nyújt a nigériai fiatalok számára, hogy találkozzanak más országok hasonló érdeklődésű fiataljaival.

Olaszország

Együttműködnek a tanzániai Kigoma nevű területtel, ahol pl. az egyik ottani árvaházzal együtt utcagyerekek életén próbálnak meg segíteni. Gyermekotthon támogatása is szerepel programjaik között. A résztvevők jellemzően 6–18 éves korúak, az önkéntesek pedig általában 24 éves körüliek. A fenntartható fejlődés része a tananyagoknak.

A tevékenységi területek között főleg a szociális, tehát a hátrányos helyzetű gyerekekkel való foglalkozás áll a középpontban. Kiállításokat szerveznek, fák és méhek védelmében szerveznek programokat, szorgalmazzák egy-egy strandterület örökbefogadását, békenapi felvonulásokat szerveznek ill. hulladékok újrahasznosításával foglalkoznak.

Spanyolország

A tevékenységeik segítenek a kóbor állatok kapcsán felmerülő problémák kezelésében; segítséget nyújtanak autista és más beteg gyerekeknek, továbbá kórházi kezelésben részesülő gyermekeknek; adományokat gyűjtenek Afrika részére, a hulladékot újrahasznosítják. Oktatási programban kiemelkedő jelentőségű a városiasodott területek biodiverzitásának megőrzése, országos vetélkedők szervezése öko kezdeményezésekről, újításokból, és a mobilgyűjtés.

30 csoport működik, a munkában 9–45 éves korcsoport vesz részt. Katalóniában a fenntarthatóságra nevelés része a hivatalos oktatásnak. az Egyesült Királyság programjaiból rengeteg ötletet merítettek. Segítik, hogy Afrikában létrejöhessenek újabb R&S csoportok.

Uganda

140 csoport működik! A papír és a műanyag zacskókat újrahasznosítják, amiből gyerekeknek játékokat készítenek pl. labdát, de iskolai hirdetőtáblákat is gyártanak újrahasznosított anyagokból. Az R&S csoportok tevékenységében a környezetvédelem áll a középpontban. Helyi veteményeskertet gondoznak, állatmenhelyeket támogatnak, megtisztítják a helyi vízforrásokat a szennyeződésektől.

8–15 éves korig a legaktívabbak. Két főállású alkalmazott segíti a R&S csoportok munkáját. Mivel a környezeti nevelés holisztikus megközelítésű, többek között segíti az állampolgári nevelést is. A természetvédelem kiemelt téma, konkrétan a faültetés, a tiszta ivóvíz védelme és a tudatos vízhasználat.

Zanzibár

Öt iskola működtet 1-1 R&S csoportot. A környezettudatosságra nevelő óvodák és általános iskolai klubok kialakítását és működését az amerikai szervezet anyagilag is támogatja. Projektjeik elsősorban a fákkal foglalkoznak, pl. a fák kémiaiájával, facsemeték telepítésével, elsősorban Kelet-Afrikában mangrove fák telepítéssel. (A mangrove fa azért fontos, mert a tenger szeszélyeitől védi a parti területeket.)

Következtetések és általános jellemzők a kérdőívek alapján

Az országok általános jellemzői:

- A csoportok megalakulását jellemzően Jane Goodall személyes látogatása ihlette.
- A legaktívabb, legjobban motiválható életkor az általános- és a középiskolás korcsoport.
- A R&S csoportok feltöltik rendezvényeik, programjaik szöveges és fényképes beszámolóit az erre fenntartott honlapra.
- 99 %-ban önkéntesek dolgoznak. Állami támogatásokból, egyéni adományokból, pályázatokból, az előadások tiszteletdíjából és az ajándéktárgyak eladásából származó bevételeik vannak.
- Vannak standard programok (újrátáska készítés, állatmenhelyek támogatása, mobilgyűjtés, faültetések, stb.), de több a helyi specialitás.

- A R&S csoportok tevékenysége – mivel jellemzően tizenévesek a legaktívabbak bennük – a „**civil társadalom bölcsőjének**” is tekinthetők. Azok a gyerekek és kamaszok, akik megérik a közösen megélt élményeket, jó eséllyel válhatnak később, felnőttként, a spontán civil kezdeményezések aktivistáivá.
- A legkényesebb kérdésre, ami a hátrányos helyzetűekre, illetve az inkluzív nevelés lehetőségeire vonatkoztak, a legtöbben a vagy nem adtak választ vagy kitértek a konkrét válaszadás elől.

Számomra a legszimpatikusabb és a leghasználhatóbb válaszok Dél-Afrikából és Latin-Amerikából érkeztek. Az ottani koordinátorok igyekeztek a lehetőségeikhez képest a legpontosabb válaszokat adni, valamint ők használtak leginkább baráti és együttműködő hangvételt.

A beérkezett 14 válasz valójában **nemcsak 14 országot jelent**, hiszen pl. a latin-amerikai és karibi térségből érkezett válasz tucatnyi országra vonatkozik. Közös eleme a válaszoknak, hogy kirajzolódik belőlük az a lelkesedés, amely elhivatott felnőttek odaadó munkájának köszönhetően lehetővé teszi, hogy a sokszor száraz vagy elvont iskolai ismeretek mellé, azok kiegészítéseként első kézből megszerzett **élmények** alakítsák a fiatalok világlátását. **Ahány ország, annyiféle tevékenység.** Kifejezetten szerencsés, hogy nem ugyanazt csinálja pl. egy belga fiatal, mint egy zanzibári vagy kínai. Az R&S csoportok munkájának pont az a szépsége, hogy szerencsés esetben nem valahol távolban, íróasztal mellett találja valaki ki, hogy mit csináljanak, hanem a mindennapi élet teremti meg azokat a szükségleteket, amelyeket ezek a csoportok igyekeznek kielégíteni.

Fontos eleme a válaszoknak a teljesség, vagyis a **holisztikus világszemlélet.** A Föld, a növények, az állatok és a velük együtt élő emberek egységes egészet alkotnak. Mindannyian Gaia, vagyis a Föld nevű bolygó utasai vagyunk. Ami rossz a növényeknek, az rossz az állatoknak és szükségszerűen rossz nekünk, embereknek is. Egymásra vagyunk utalva.

Szépen és meggyőzően ír erről **Persányi Miklós** az *Egymásra nézve – Társaink a tengerimalacoktól a csimpánzokig* című tanulmánykötetben (*Persányi, 2010*). Számomra e tanulmány legfontosabb tanulsága, hogy a biológiai sokféleség megőrzése az emberiség biztonságos és hosszú távú létezésének előfeltétele. Hasonló témával (is) foglalkozik az *Ösztön* című 1999-es film. Ez a film arra hívja fel a figyelmet, hogy az emberiség az állatvilágból emelkedett ki, és nincs joga önző módon uralkodni a többi földlakó felett, hiszen csak egyik közülük.

A nemzetközi visszajelzések tanúsága szerint az R&S csoportok közötti együttműködés sem nemzeti, sem nemzetközi szinten nem súlyponti eleme e csoportok működésének, inkább csak ötletgyűjtésnek használják a kapcsolatokat. Ettől szinte csak Nigéria válasza tért el, amennyiben náluk ez a fiatalok „kitörési lehetősége” a nagyvilágba.

A helyi igények, helyi válaszokat követelnek. Bár az internet, és azon belül a Facebook, egyre egyszerűbbé, könnyebbé teszi az egyének és csoportok közötti kommunikációt, a helyi közösségekben végzett tevékenységek kifejezetten azért fontosak és hasznosak, mert a fiatalokat elvonja az olyannyira csábító virtualitás, a kibertér csábításaitól és a tényleges létező, kézzel fogható világ konkrét, napi gondjai megoldásaira sarkallja.

Összegzés

Tanulmányomban fő célom volt bemutatni a környezetünk iránti felelősséget, elkötelezettséget, melyet nem lehet elég korán kialakítani a gyerekekben. Igazából már óvodás kortól el kell kezdeni a környezettudatos nevelést. Természetesen a családban is célszerű lenne kialakítani ezt az igényt. De mint tudjuk, pont ez a legnehezebb kérdés. Hiszen teljesen különböző szociokulturális háttérű gyermekek érkeznek az iskolákba.

Van, akinél a világ legtermészetesebb dolga, hogy a hulladékot szelektíven gyűjtik otthon vagy már a bevásárlást is előre megfontoltan, tudatosan intézik, van, akinél pedig az a természetes, hogy oda sem figyel a környezetére. Tehát közel sem mindegy mennyi a hozzáadott érték a pedagógusok részéről.

Rendkívül fontos, hogy zöld óvodákban, ökoiskolákban tudatosan neveljük a gyermekeket. Fontos lenne a tanárképzésbe beépíteni a környezettudatos szemléletformálást. **Fontos a példaadás.** Ebben segít nekünk Jane Goodall. Olyan szerethető és követendő példát állít gyermek, fiatal és felnőtt elé, mellyel mindenki megtalálja a helyét a folyamatban. Kinek az állatok védelme, kinek a zöld környezet kialakítása, kinek a humanitárius cselekedetek a fontosak, egy a lényeg, hogy cselekedjen! Tegyen valamit társadalmi és természeti környezete érdekében.

A R&S projekt elősegíti a **tisztelet** és a **részvét** érzésének kialakítását a gyermekekben minden élőlény felé, fokozza a **megértést** a különböző kultúrák és hitrendszerek között, megihleti az egyéneket, hogyan cselekedjenek a világ jobbá tételéért az emberi társadalmak, az állatvilág és az ökológiai rendszerek érdekében. A R&S csoportbeli részvétel elősegíti a résztvevők **kulturális integrációját** és környezettudatosságát. Igen fontos az interkulturális szerepe, mellyel kapcsolatokat, barátságokat lehet építeni teljesen különböző háttérű emberek között. Megtanulják közben, hogyan figyeljenek egymásra és környezetükre.

A Jane Goodall Intézet Magyarország így fogalmazza meg a jövőképét:

„Arra törekszünk, hogy minél több ember éljen felelősséget vállalva környezetéért és az élővilágért, szem előtt tartva a jövő generációk érdekeit.”

Felhasznált irodalom

1995. évi LIII. törvény – a környezet védelmének általános szabályairól,
http://net.iogtar.hu/ir/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99500053.TV
- Czippán Katalin (szerk.) (2005): Kerettantervi útmutató a környezeti nevelés helyi szintű tervezéséhez, www.konkomp.hu
- Delors (1997): Oktatás - rejtett kincs. A Jacques Delors vezette Nemzetközi Bizottság jelentése az UNESCO-nak az oktatás XXI. századra vonatkozó kérdéseiről. In: Osiris Kiadó- Magyar Unesco Bizottság (1977), 219 p. Budapest, /UNESCO KÖNYVEK/
- ENSZ, Közös Jövők jelentés, 1987 In: Közös Jövők, Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1988
- Európai Parlament Környezeti nevelési határozata, 17.12.93. OJ C, 1994. január 24.
Található: <http://www.moricz-tkke.sulinet.hu/tamop/erdeiiskola>
- Fűzné Kószó Mária (2002): A környezeti nevelés koncepciói. Iskolakultúra, 2002/1.
- Havas Péter (2001): A fenntarthatóság pedagógiai elemei; A fenntarthatóság pedagógiája (Új Pedagógiai Szemle 2001 szeptember, október), megtalálható:
<http://www.ofi.hu/tudastar/fenntarthatosag> ;
<http://www.ofi.hu/tudastar/havas-peter>
- Jane Goodall Intézet hivatalos magyar nyelvű honlapja: www.janegoodall.hu
- Lawick–Goodall, Jane Van (1975): Az ember árnyékában. Gondolat , Budapest
- Nemzeti Környezetvédelmi Stratégia, 2010, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület
Budapest
- Persányi Miklós (2010): Urbanizált vadvilág a petkorszakban. Társaink a tengerimalacoktól a csimpánzokig. In: Egymásra nézve, Saxum, Budapest
- Torgyik Judit–Karlovitz János Tibor (2006): Multikulturális nevelés. Kodolányi János Főiskola, Budapest
- Varga Attila (2004): A környezeti nevelés pedagógiai, pszichológiai alapjai – PhD dolgozat 202. oldal (a benne található felmérés: www.okoiskola.hu/tortenet
vargaattila.ofi.hu/dokumentumtar/varga-attila

Varga Attila (2009): Ökoiskolák Hálózata – bemutatkozás,

www.ofi.hu/okoiskola/okoiskolak-halozata